

TeVoet Wandelroute 022 Haaksbergen (OV)

Langs de Buurserbeek en het Buurserzand

Deze wandelroute is van achtergrondinformatie voorzien door Jos van der Heide. De route is gemaakt door Rien van den Berg. Zie ook de publicatie in Lopend Vuur, december 2020. Voor de routebeschrijving en andere praktische informatie: zie de website van [TeVoet>wandelroutes>TeVoet wandelroutes>TeVoet Wandelroute 022](#)

Deze wandeling voert je door zuidoostelijk Twente. Je maakt een rondje vanaf de Oostendorper Watermolen bij Haaksbergen, gaat over de oever van de Buurserbeek naar het Buurserzand (een bos- en heidegebied met een groot aantal vennen) en langs de Harrevelderschans weer naar de Buurserbeek; dan terug naar de Watermolen.

Twente

Twente, een interessant landschap met een boeiende en rijke historie. Het landschap is gevormd in de voorlaatste ijstijd, het Saliën, toen het landijs Nederland net bereikte. Het ijs schoof veel zand en steen voor zich uit, stuwde dat op in stuwwallen en fluten, en vermaalde dat tot fijn zand en keileem. In Twente leidde dit na de erosie in latere tijden tot een licht-golvend landschap met bossen, heide, vennen, veenafzettingen in de dalen, en veel beken; deze wandeling laat je kennismaken met al deze kenmerken.

Het gebied kent een lange geschiedenis van menselijke bewoning: er zijn sporen gevonden van permanente bewoning van ver voor onze jaartelling. Twente ligt betrekkelijk hoog boven de zeespiegel en heeft een goed doorlatende bodem, zodat er geen grote overstromingen voorkwamen. De bossen kenden een grote voedselrijkdom door de aanwezigheid van een grote variëteit aan dieren en vruchten: het leven was er goed. Daarom probeerden ook de Romeinen deze streek aan hun rijk tot te voegen, maar samen met andere Germaanse streken wist Twente dat steeds te verhinderen.

Anders was dat met de Saksen, die er rond de 6de eeuw in slaagden het gebied aan hun stamgebied toe te voegen en te bevolken. Tot rond het eind van de 8ste eeuw toen onder Karel de Grote de Franken de rol van de Saksen overnamen en het gebied kerstenden: mensen werden massaal gedoopt en Germaanse heiligdommen werden omgebouwd tot christelijke kapellen en kerken. Maar de Saksen werden niet verdreven: hun adel kon zich gedragen als feodale klasse.

In de 10de eeuw werd Twente deel van het Utrechtse Oversticht en werd de Utrechtse bisschop heerser. Die stelde eerst een graaf aan als lokale bestuurder met zijn residentie in Goor, later werd dat een drost. Ook werden diverse kloosters opgericht (die na de Reformatie grotendeels zijn opgeheven).

Twente kende weer een turbulente tijd tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648): het was diverse keren oorlogsgebied. Door de regelmatige wisseling van de overheersers (dan weer het Staatse leger, dan weer de Spaanse troepen) ontstond er op religieus gebied een lappendeken: Twente werd grotendeels contra-remonstrants, maar lokaal waren er ook remonstrantse en lutherse predikanten. En dan bleven er diverse katholieke enclaves overeind. Bij het Twaalfjarig Bestand van 1609 werd deze status quo officieel bevestigd. Toen na deze oorlog de perikelen met Bommen-Berend (de prins-bisschop van Münster) waren overleefd brak een tijd van toenemende welvaart aan: het aantal kleine boeren nam sterk toe, thuiswevers legden de basis voor de opkomst van de textielindustrie. In

de Napoleontische tijd vond ook in Twente een bestuurlijke reorganisatie plaats: de religieuze status-quo werd nogmaals geformaliseerd, adellijke privileges werden afgeschaft, drost- en richteramten werden opgeheven en nieuwe gemeenten geformeerd. De vernieuwing van de sociale structuur zette zich in de tweede helft van de 19de eeuw door: op het platteland werd het oude markensysteem ontbonden en werden de gemeenschappelijke gronden onder de eigenaren verdeeld, woeste gronden werden gecultiveerd en nieuwe landbouwmethoden werden ingevoerd; domeingronden werden aan de tot dan horige boeren verkocht (die daarmee eigenerfde boeren werden, de z.g. scholtenboeren). En de ontwikkeling van de textielindustrie kwam op gang met de introductie van de snelspoel en de stoommachine; ook ontstond er na de opening van de spoorverbinding naar Duitsland een belangrijke metaalindustrie.

In de Tweede Wereldoorlog bleef het in Twente aanvankelijk betrekkelijk rustig: Duitse troepen trokken veelal direct door, grote verzetsacties waren er niet. Wel waren er betrekkelijk veel onderduikers en werden in de Hongerwinter veel vluchtelingen uit het westen opgevangen. Maar tegen het eind van de oorlog veranderde dat: vanwege de belangrijke positie in het logistieke netwerk van de Duitsers werden diverse steden door de geallieerden zwaar gebombardeerd en goeddeels weggeveegd. Na de oorlog hielp de sterke industriële basis om snel tot wederopbouw te komen. Maar toen later m.n. de textielindustrie sterk inkromp had Twente economisch een moeilijke tijd; met de komst van de Technische Universiteit en de snelwegverbinding naar Duitsland kreeg de economie echter weer een belangrijke impuls.

De wandeling: de Buurserbeek en de Oostendorper Watermolen.

De wandeling begint bij de Oostendorper Watermolen in de Buurserbeek, ten zuiden van Haaksbergen.

De Buurserbeek ontspringt net over de grens in Duitsland, stroomt vanaf de grens een stuk door zuid-Twente en Gelderland en dan weer door Overijssel (en heet daar Schipbeek) om bij Deventer uit te monden in de IJssel. De beek is al in de middeleeuwen gekanaliseerd om een vaarverbinding tussen de hanzestad Deventer en het Duitse Westfalen te verkrijgen voor het vervoer van o.m. hout en leem uit Duitsland en boter en kaas daar naartoe. (Dat het een transportverbinding was is nog te zien aan de jaagpaden aan beide zijden, bedoeld voor de trekpaarden in de tijd van vóór de stoomaandrijving van schepen.) In de beek lagen diverse stuwen om de bevaarbaarheid te verbeteren; daarnaast was het verval groot genoeg om diverse watermolens aan te drijven. In de 19de eeuw werd hij tot de komst van de spoorwegen belangrijk voor het transport van textiel vanuit Twente naar het westen. Tegenwoordig is hij vooral van belang voor de waterhuishouding en als ecologische verbindingszone tussen diverse natuurgebieden en maakt zodoende deel uit van de ecologische hoofdstructuur van Nederland.

De Oostendorper Watermolen stamt uit de 16de eeuw. Het is de oudste dubbele watermolen van Nederland: hij bestaat uit een oliemolen (met een enkel waterrad) en een korenmolen (met twee waterraderen). De molen werd in de loop der tijd diverse keren verwoest, niet alleen door oorlogshandelingen (zoals in 1584), maar ook door onderspoeling en extreme waterfloeden (zoals in 1946). De molen is in 1987 grondig gerestaureerd en sindsdien nog steeds in gebruik, zij het als museummolen die wordt gerund door vrijwilligers.

Het eerste deel van de wandeling gaat een flink stuk over de oever van de Buurserbeek. Dan sla je af en kom je op het Buurserzand.

Het Buurserzand.

Het Buurserzand ten oosten van Haaksbergen is een natuurgebied van ca 750 ha, in beheer bij Natuurmonumenten. Het is een bijzonder nat gebied, waarin open heidevlakten, graslanden en bosjes elkaar afwisselen. In het gebied een groot aantal vennen (die na de afgelopen twee droge zomers helaas grotendeels zijn drooggevallen) en een grote variëteit aan planten en dieren. Bijvoorbeeld kun je hier zien jeneverbesstruiken, oude eikenbosjes, klokjesgentiaan, zonnedauw, beenbreek en dopheide; ook spechten, boomklevers, eekhoorns, wulpen, snippen, amfibieën en bosuilen trekken er rond. En bijzondere wintergasten: de grauwe klauwier en de blauwe kiekendief. Onderweg kom je langs het Informatiecentrum De Wakel van Natuurmonumenten, waar je alle verdere details kunt vinden. Vanwege zijn bijzondere natuurlijke rijkdom is het Buurserzand samen met het naastgelegen Haaksbergerveen aangewezen als Habitatrictlijngebied en maakt zodoende deel uit van het Europese natuurnetwerk Natura 2000.

Rustpunt Buurserzand

Op het Buurserzand kom je ook langs het Rustpunt Buurserzand, een plek om even bij te komen van het wandelen. De georganiseerde Rustpunten, herkenbaar aan het karakteristieke Rustpuntbord tussen eikenhouten palen, liggen aan (gemarkeerde) fiets- en wandelpaden in gebieden waar in de directe omgeving geen horeca is. Ze bieden een laagdrempelige plek om te pauzeren, tegen een vrijwillige bijdrage een kop koffie of thee te gebruiken (met iets erbij!) of te toiletteren; ook zijn soms andere voorzieningen beschikbaar. De Rustpunten liggen vaak bij een boerderij of woning, of – zoals het Rustpunt Buurserzand – op een mooie plek midden in het bos, en worden gerund door particulieren (die zelf de openingstijden bepalen). Inmiddels zijn er meer dan 600 Rustpunten in Noord-, Oost- en Midden-Nederland en in (het midden van) Noord-Holland; verdere uitbreiding is voorzien (zie de website www.rustpunt.nu van de Stichting Rustpunt).

De Harrevelderschans

Nadat je de Buurserweg bent overgestoken kom je (weer op het Buurserzand) langs de Harrevelderschans, een veldschans uit de Tachtigjarige Oorlog. De schans is gebouwd in opdracht van de Staten Generaal als verdedigingswerk tegen Spaanse troepen. Hij maakte deel uit van een verdedigingslinie met meerdere schansen: de Tachtigjarige Oorlog was een vestingoorlog die draaide om het veroveren (en verdedigen) van vestingen en schansen. (In die strijd heeft deze schans overigens geen grote rol gespeeld.) De plek was strategisch gekozen aan de toenmalige handelsroute naar Duitsland, de Buurserbeek.

Dan kom je direct na het verlaten van het Buurserzand weer bij de Buurserbeek en gaat over de oever daarvan een stevig stuk terug naar het startpunt van deze wandeling.

Met dank aan Rien van den Berg over het beschikbaar stellen van de route en Wikipedia voor de verkregen informatie.